

2015-11-23

Österåkers Kommun
Samhällsbyggnadsförvaltningens
plan- och exploateringsenhet
184 86 Åkersberga

Yttrande över detaljplan för Näsängen

Sammanfattning

Naturskyddsföreningen har i ett antal yttranden och överklaganden sedan år 2009, och genom den folkomröstningskampanj som vi och flera andra intresseföreningar drev år 2013, framfört att området är klart olämpligt att exploatera. Det är klart olämpligt av flera skäl. Stora och oersättliga naturvärden, som finns redovisade i området, förminskas eller förintas helt. Växt- och djurlivet i och vid Täljöviken kommer att påverkas starkt negativt. Exploateringen berör ett för kommunen unikt kustnära naturområde av dignitet, som kan ge en ökande befolkning i de centrala delarna av kommunen tillgång till friluftsliv- och naturupplevelser på bekvämt avstånd. Området kommer helt att mista denna funktion vid en exploatering. Några andra grönområden utmed kusten som är tillgängliga finns inte i Åkersbergas närhet. Det nyligen inrättade naturreservatet på Näsudden kommer att utsättas för starkt slitage och riskerar att förlora en stor del av sin roll att skydda och vårda områdets natur- och kulturvärden. Det nationella intresset att bevara jordbruksmark, i synnerhet för närodling, åsidosätts. Att bebygga området med bostäder är en irreversibel förändring, som för all framtid kommer att göra området oanvändbart för livsmedelsproduktion.

Detaljplanen innebär en exploatering, som i flera avseenden är väsentligt mer omfattande än den som framgår av gällande Översiktsplan (ÖP). Det är i sig högst anmärkningsvärt. En närmare granskning av detaljplanen visar på en rad punkter vilka negativa effekter på miljön och naturvärdena, som planen skulle medföra. Miljökonsekvensbedömningen (MKBN) redovisar en del av dessa effekter, men enligt vår uppfattning underskattas de negativa konsekvenserna. Bedömningarna i MKBN utgår dessutom från ett nollalternativ, som vi ser som irrelevant i sammanhanget, vilket gör dem klart missvisande på många punkter. Vissa negativa miljöeffekter nämns mera i förbigående, utan att det redovisas något försök att precisera eller konkretisera dem. På så vis skönmålar man och ger en delvis falsk bild av exploateringen som en del i en hållbar samhällsutveckling. Vidare saknas konkreta förslag till systematisk miljöövervakning för att följa upp effekterna av en så storskalig exploatering.

Enligt miljöbalken 5 kap. 4 § är jordbruksmarken av nationellt intresse och får bara tas i anspråk

för bebyggelse om det tillgodoser väsentliga samhällsintressen. Bostadsbyggande är ett väsentligt intresse, men bara om det kan slås fast att det inte finns annan mark att tillgå. Det finns gott om annan mark i Österåker som är lämplig att bygga på, och ändå redovisar inte MKBn att möjlighet finns att bygga dessa bostäder någon annanstans. Det betyder, att MKBn inte svarar upp mot vissa krav, som ställs i gällande EU-direktiv om miljöbedömning, nämligen att planer av detta slag ska värderas mot alternativa lokaliseringar.

Av dessa skäl anser vi att MKBn är både otillräcklig och missvisande och att den förslagna detaljplanen varken kan eller bör antas. Hela frågan om alternativ och lämpligare mark för exploatering för bostadsbebyggelse bör hänskjutas till det pågående arbetet med ny Översiktsplan för Österåker.

Detaljplanens syfte

Syftet med planen är enligt förslaget bland annat att ge möjligheter till en hållbar stadsutveckling med såväl bostäder och lokala verksamheter som service. Detta innebär ny bebyggelse med ca 1 500 nya bostäder och ca 15 000 m² lokaler i varierad bebyggelse med småstadskaraktär plus bland annat en småbåtshamn för 250 båtar och en restaurangpir. För att stadsdelen ska kunna nå en hög grad av hållbarhet, är det nödvändigt att åstadkomma en relativt hög täthet som kan ge underlag för lokal service och god kollektivtrafik.

En förutsättning för att stadsutvecklingen på denna plats ska anses hållbar är enligt planförslaget att befintliga höga naturvärden inom planområdet bibehålls och utvecklas. Samtidigt är det angeläget att säkerställa allmänhetens tillgänglighet till grönområden inom planområdet, framförallt strandområdet.

Med tanke på områdets anslutning till Täljöviken är det enligt planförslaget också nödvändigt att stadsdelen anpassas och förbereds för kommande klimatförändringar, för att på så vis undvika översvämningar. Ett syfte med planen anges också vara att förbättra möjligheterna att nå miljö kvalitetsnormen (MKN) för ekologisk status i Täljöviken och Tunafjärden. Detta förutsätter en effektiv dagvattenrening inom stadsdelen.

Tidigare framförda invändningar mot exploatering av Näsängen

Naturskyddsföreningen i Österåker har vid upprepade tillfällen fört fram starka invändningar mot en exploatering i området.

Redan i *yttrande över förslag till Planprogram för Täljöviken den 8 december 2009* framförde vi, tillsammans med andra intresseorganisationer, bland annat att det är förödande för vår kommuns kulturella arv och naturupplevelser att ta i anspråk området vid Täljöviken för bostadsbyggande och att även en begränsad byggnation kommer att leda till att det blir meningslöst för en bonde att fortsätta en agrar verksamhet i området. Vidare framförde vi att Planprogrammet för Täljöviken-Näs är alltför exploateringsstyrt och att man saknar en övergripande förståelse för kommunens natur- och kulturvärden. Det vore ett allvarligt ingrepp i en uråldrig och fornminnesrik kultur- och naturmiljö att bebygga fälten sydväst och sydöst om Näs gård. Täljövikens stränder, främst vattenmiljön, är en unik och känslig lokal för fågel- och fisklivet. Vi efterlyste också fler genomarbetade alternativ att ta ställning till än det som förelåg i det föreslagna planprogrammet.

I vårt yttrande över förslag till detaljplan för Täljöviken den 23 mars 2013 återkom vi och framförde att vi såg med beklämning, att kommunen fortsätter sina planer att exploatera ett av de mest skyddsvärda och vackraste områdena i kommunen. Detta trots att en förkrossande majoritet av remissinstanser avrått eller haft negativa synpunkter på planerna. Våra invändningar sammanfattades med att bland annat:

- Marken har mycket höga naturvärden och tillhör de mest skyddsvärda inom den naturgeografiska regionen. Inventering av våtmarker och av ängs- och betesmarker pekar på att det finns få objekt i Stockholms län med samma kvaliteter som Täljöviken enligt Länsstyrelsen.
- Jordbruksverket har i sitt yttrande slagit fast att för betesmark finns ett riksdagsbeslut att all betesmark i landet ska bevaras och att planförslaget bör bli föremål för en ny granskning från kommunens sida.
- Området är av riksintresse, enligt miljöbalken kap 4. Täljöviken och Näshalvön ingår enligt Länsstyrelsen i det mycket omfattande riksintresset Kustområdet och skärgårdarna i Södermanland och Uppland. Österåkers kommun har i sin ÖP avgränsat riksintresset så att det inte berör Täljöviken, men Länsstyrelsen accepterar inte kommunens egenhändiga avgränsning.
- Utbyggnaden medverkar inte till hållbar utveckling, då den inte kommer att ge underlag till serviceutbud, vilket medför bilberoende och ökad trafik.

I öppet brev till politikerna i Österåkers kommun i september 2013, med krav på folkomröstning om exploateringen, framförde vi återigen att byggplanerna vid Täljöviken-Näs borde stoppas och att detta vackra och historiska landskap borde sparas till kommande generationer

Samma invändningar har förts fram i yttrande över förslag till detaljplan för Täljöviken övre och Täljöviken nedre den 28 april 2011 samt i överklaganden av beslut om detaljplan den 10 januari 2014 och den 21 maj 2014. Bland annat pekade vi där på att kommunfullmäktiges beslut på flera punkter stred mot miljöbalken när det gäller jordbruksmarken och mot antagna mål om hållbar samhällsutveckling, och på att områdets stora naturvärden inte tål ett så högt slitage, utan att de kommer att gå förlorade för kommande generationer. Överklagandena gjordes sedan kommunfullmäktige avslagit kravet på en folkomröstning rörande planerna, trots namnunderskrifter från så många som uppemot 3 600 kommunmedborgare. Det sistnämnda visar att en bred opinion i kommunen motsätter sig exploatering av området. Och trots alla dessa invändningar har kommunfullmäktige fortsatt godkänt exploateringen och planeringen av ytterligare exploatering, utan dialog med kommunens medborgare.

Vi vidhåller dessa invändningar mot en exploatering för bostadsbyggande i det aktuella området.

Synpunkter på förslaget till detaljplan

Detaljplaneförslaget innebär en exploatering, som har ökats väsentligt mot vad som har redovisats i Planprogram för Täljöviken – Näs år 2010. Där föreslås 350 – 400 nya bostäder. Nu föreslås en utbyggnad med 1 500 bostäder i Näsängen, Det är en i sig högst anmärkningsvärd avvikelse från tidigare antagna planer och program.

En närmare granskning av förslaget till detaljplan, som rätt konkret illustrerar hur en bebyggelse skulle utformas, visar också på en rad punkter vilka negativa effekter på miljön och natur-

värdena, som ett genomförande skulle få. Till detta kommer att detaljplanen bland annat förutsätter att tätortsnära jordbruksmark tas i anspråk, vilket innebär en irreversibel försämring av förutsättningarna för lokal livsmedelsproduktion. Bostadsbyggande är visserligen ett väsentligt intresse, men bara om det kan slås fast att det inte finns annan mark att tillgå. Det finns gott om annan mark i Österåker att bygga på, och ändå redovisar inte MKBn att möjlighet finns att bygga dessa bostäder någon annanstans. Det betyder, såvitt vi kan bedöma, att MKBn står i klar strid mot gällande EU-direktiv om miljöbedömning.

I det följande redovisar vi en kort genomgång av förslaget till detaljplan från miljö- och naturvårdessynpunkt.

Principer för uthållig stadsplanering

Vi noterar inledningsvis att man vid utarbetandet av detaljplanen har utgått från moderna principer för hållbar stadsplanering, exempelvis en hög förtätning av bebyggelsen i kombination med en stor andel grönyta i förhållande till den andel av planområdet som upptas av byggnader, vägar m.m. Det finns också planer för kollektivtrafikförsörjning med täta turer och utbyggnad av cykelvägar. Vidare framgår det av hållbarhetsbedömningar, som görs från såväl ekologiskt och socialt som ekonomiskt perspektiv, att det finns en viss ambition till helhetsbedömning av den föreslagna detaljplanen.

Allt detta hade varit bra, om det bara hade gällt ett område som lämpar sig för exploatering!

Miljöeffekter av 1 500 nya bostäder i området

Det aktuella området är känsligt från miljösynpunkt i flera avseenden. Det är ett strövområde av kommunalt intresse och det omfattas av lagskydd såsom Ekologiskt särskilt känsligt område (ESKO) enligt miljöbalken, strandskydd, riksintressen och miljö kvalitetsnormer (MKN). Området hör till de allra mest värdefulla och artrika grönområdena i Österåker, med många upplevelsevärden och möjligheter till lugn och ro samlade på en måttlig yta. Området har därigenom även ett värde från ett folkhälsoperspektiv. Det gränsar vidare till ett kommunalt naturreservat med syfte att tillgängliggöra, visa och vårda områdets kultur- och skönhetsvärden genom att hålla det historiska landskapet öppet. Planen visar att bostadsbebyggelsen skulle komma att ligga bara några 100 m, och vägen till den planerade småbåtshamnen endast cirka 100 m, från reservatsgränsen.

Den föreslagna detaljplanen innebär alltså en flera gånger så stor exploatering, 1 500 bostäder, som i nu gällande översiktsplan och planprogram för området. Dessa planer förutsätter 350 – 400 nya bostäder och har alltså när det gäller miljöeffekter utgått från betydligt mindre ingrepp. En exploatering med 1 500 bostäder i ett känsligt område betyder ett mycket starkt tryck på närområdet från kanske 5 000 eller 6 000 invånare, samt ett okänt antal – och betydligt fler än i dag – besökare plus en omfattande biltrafik, trots i och för sig lovvärda ambitioner att ordna en tät busstrafik och bra cykelvägar.

Beskrivningen av miljöeffekterna i MKBn tar sin utgångspunkt i ett nollalternativ som bland annat utgår från att jordbruket blir allt mindre aktivt för att på sikt helt upphöra. Vidare innebär nollalternativet att befintliga stigar utnyttjas för promenader och cykelturer, att enskilda anläggningar för vatten och avlopp finns kvar, att strandängarna fortsatt betas oregelbundet med långsam igenväxning som följd, samt att skötsel av Ekshagen genom bete och slåtter inte är

säkerställd och att alléträd som idag skyddas av biotopskydd inte skulle få skydd om jordbruksverksamheten upphör.

Det beskrivna nollalternativet är emellertid inte självklart med tanke på att det rör sig om ett från miljösynpunkt känsligt område med stora naturvärden och av kommunalt intresse som strövområde. Nollalternativet är snarast irrelevant i sammanhanget och ägnat att förringa de negativa effekterna av en exploatering. Om bevarandet av naturvärden och strövområdet verkligen hade setts som angeläget, borde nollalternativet i stället vara ett antal bevarandeåtgärder och tillgänglighetsökande åtgärder, som genomförs med offentlig finansiering och eventuellt med utnyttjande av de olika bidragsformer som är tillämpliga. Exempelvis anläggande av en ny stig längs med strandängarna och hävd av dessa i lämplig form, liksom åtgärder för att förbättra förutsättningarna för olika fiskarters reproduktion, är något som inte alls förutsätter en exploatering. Det nollalternativet borde då jämföras med effekterna av en exploatering, inklusive de åtgärder som rent praktiskt/tekniskt bara kan genomföras i samband med exploatering. Genom missvisande jämförelser med ett irrelevant nollalternativ är MKBn direkt vilseledande på många punkter. Den förefaller dessutom genomgående mycket försiktig i sina beskrivningar av miljöeffekterna, mot bakgrund av att det rör sig om ett så omfattande ingrepp.

Vidare svarar, som redan nämnts, MKBn inte helt och hållet upp mot de krav som ställs i gällande EU-direktiv om miljöbedömning. Där anges bland annat att "... det bör utarbetas en miljörapport som innehåller relevant information i enlighet med detta direktiv, varvid den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen eller programmet kan antas medföra *samt rimliga alternativ* identifieras, beskrivs och utvärderas ..". Särskilt saknar vi alltså en jämförelse med alternativa och mer lämpade områden för lokalisering av bostäder.

Av dessa skäl bedömer vi att MKBn i sin helhet bör underkännas som underlag för beslut om detaljplanen.

För att ytterligare underbygga denna bedömning redovisar vi i det följande några synpunkter på MKBn när det gäller miljöeffekterna av den ökade biltrafiken och inte minst när det gäller effekterna på djurlivet i Täljöviken, på bevarandet av strandängarna och på Näsuddens naturreservat.

Miljöeffekter av omfattande ny biltrafik

Den planerade bebyggelsen ligger bortom normalt gångavstånd till närmaste järnvägsstation och flera km bil- eller cykelväg från service, skolor och butiker i centrala Åkersberga. Även om bussar med tiominuterstrafik blir verklighet och goda cykelbanor anläggs, kommer därför en ny bostadsbebyggelse av den planerade omfattningen, tillsammans med alla besök till tilltänkt service, butiker, restaurang, småbåtshamn m.m. ofrånkomligen att generera omfattande ny biltrafik. Den biltrafiken kommer att förbli densamma även när och om utbyggnad av Västra Kanalstaden i ett senare skede kommer till stånd. Den ökade biltrafiken kommer att medföra ökade utsläpp av bland annat klimatpåverkande koldioxid, och samtidigt skapa en spridningsbarriär för många djurarter, vilket i sin tur kommer att påverka den biologiska mångfalden negativt. Detta berörs bara summariskt i MKBn, utan tillräckliga försök till konkretisering eller kvantifiering. MKBn är därför otillräcklig i detta avseende.

Miljöeffekter på djurlivet i Täljöviken

Täljöviken är idag bland annat en viktig yngel- och lekplats för gädda, abborre och gös. De andra vikarna i närheten av centralorten, Tunaviken med Åkersberga kanal och Sätterfjärden, är hårt exploaterade och har i det närmaste förlorat denna funktion. Naturliga miljöer i form av vass och vattenväxter har där ersatts med båtbyggor och andra stora båtanläggningar, badplatser m.m. Att bevara Täljövikens miljö är alltså av stor betydelse.

Om jordbruket på sikt upphör helt, kommer det i ett längre tidsperspektiv att minska näringsläckaget och förbättra vattenkvaliteten i Täljöviken, alldeles oavsett om det sker en exploatering med bostäder i området eller inte. Motsvarande gäller om åtgärder för dagvattenhantering skulle genomföras, om strandängar skulle hävdas, om en blå bård och lekvatten för fisk anordnas, om risvasser med yngelskydd placeras ut och om vandringsvägar i den bäck som rinner ut i Täljöviken frigörs. Alla dessa åtgärder skulle vara positiva för djurlivet i Täljöviken och skulle, med hänvisning till vikens betydelse, mycket väl kunna ske *utan* exploatering av området. Att, som görs i MKBn, beskriva detta som positiva effekter av exploateringen är direkt vilseledande och ägnat att ifrågasätta objektiviteten i MKBn.

Däremot tar MKBn helt korrekt upp att det skulle uppstå märkbara negativa miljöeffekter för fiskliv och övrigt djurliv i Täljöviken, på grund av anläggande av en restaurangpir och en småbåtshamn för 250 båtar. Miljöeffekterna handlar, som också nämns i MKB, om ökad avrinning av tungmetaller samt eventuellt läckage av giftig båtbottnfärg, och rimligen också om avgaser, buller och svallvågor från båttrafiken, grumling av vattnet etc. Djurlivet i Täljöviken torde dessutom redan vara stressat av förekomsten av Svinninge marina på kort avstånd från planområdet.

Att genom den föreslagna exploateringen på detta sätt ytterligare försämra miljön i den enda kvarvarande vik i Åkersbergas närhet, som fortfarande har goda reproduktionsmöjligheter för fisk och fåglar, skulle vara förödande. På de här punkterna är MKBn vag och oprecis och den redovisar inga konkreta åtgärder för att mildra de nämnda miljöeffekterna, vilket vi ser som allvarligt. Dessutom borde i MKBn Täljövikens naturvärden och ekologiska betydelse ha bedömts i sitt sammanhang med alla exploaterade och oexploaterade vikar och strandområden i hela Österåkers kommun, för att utgöra ett tillfredsställande beslutsunderlag.

Bevarandet av strandängarna

Ett syfte med detaljplanen anges vara att skydda och stärka naturvärden och ekologiska samband, som är kopplade till områdets strandängar. I det syftet föreslås bland annat planmässig hävd av strandängarna. Som påpekats skulle åtgärder för hävd av strandängarna mycket väl kunna göras utan en samtidig, omfattande exploatering av området. Helt bortsett från det vill vi påpeka att strandängarna skulle komma att ligga alldeles intill bostadshus, P-platser m.m. och vara starkt utsatta för tryck från flera tusen boende, som torde vilja utnyttja marken för ytterligare P-platser, bollspel, picknick osv. Frågan är om exempelvis stängsling, tillträdesförbud och skyltning skulle behövas för att skydda strandängarna från detta och i vilken grad detta skulle accepteras av de boende. Risken för att exploateringen skulle bli förödande även för strandängarna är med andra ord överhängande. Hur en planmässig hävd av strandängarna, som hanterar sådana svårigheter, skulle kunna gå till borde hursomhelst ha redovisats i en trovärdig detaljplan med MKB. Vi bedömer detaljplanen som klart ogenomtänkt på den punkten.

Effekter på Näsuddens naturreservat

Näsuddens naturreservat instiftades så sent som för fem år sedan och syftar bland annat till att tillgängliggöra, visa och vårda områdets kultur- och skönhetsvärden genom att hålla det historiska landskapet öppet. Där finns en god artrikedom av växter, fåglar och insekter. En varsam restaurering av markerna pågår genom naturvårdsröjningar, slåtter och bete. Sedan reservatet instiftades har området blivit mera lättillgängligt. Den finns en P-plats med orienteringstavla. Flera stigar finns, sittgrupper är utplacerade, skyltar utmed stigarna upplyser om områdets natur. Ordningsföreskrifter och bestämmelser till skydd för naturmiljön finns också. Reservatet är ett omtyckt besöksmål för naturupplevelser och nås lätt med bil eller cykel från centrala Åkersberga. Ingången till reservatet ligger bara några hundra meter från det planerade bostadsområdet och vägen till den föreslagna marinan går som närmast ungefär bara hundra meter från reservatsgränsen.

Alldeles intill reservatet skulle enligt planförslaget alltså 1 500 bostäder byggas, med innebörd att närmaste granne skulle vara omkring 5 000 – 6 000 boende, plus en flitigt utnyttjad marina. Vilka störningar alla dessa människor och deras husdjur m.m. skulle medföra berörs ytterst summariskt och oprecist. Lösspringande katter, okopplade hundar, nerskräpning, buller m.m. från de boende kan befaras, liksom avgaser, buller, nerskräpning m.m. från all ofrånkomlig biltrafik till småbåtshamnen (trots att detaljplanen föreskriver en grusad väg, som inte skulle kunna vara farbar för bil!). Här brister MKBn i konkretisering och det saknas förslag till åtgärder för att bevara naturreservatet, så att det kan fortsätta fylla sitt syfte efter en exploatering. MKBn saknar också förslag till konkret uppföljning och miljöövervakning inom reservatet så att åtgärder kan vidtas efterhand om behov skulle uppstå. Även på den punkten är MKBn alltså ofullständig och ogenomtänkt. Vidare är MKBn missvisande då ökad tillgänglighet till reservatet beskrivs som en positiv effekt av exploateringen. Området är redan lättillgängligt och anläggning av en strandpromenad, nya stigar och cykelvägar längs Täljöviken m.m. kan mycket väl genomföras utan en samtidig exploatering av närområdet.

Avslutningsvis ...

Naturskyddsföreningen i Österåker anser, av skäl som framgår ovan, att förslaget till detaljplan inte bör antas och att hela frågan om alternativ och lämpligare mark för exploatering för bostadsbebyggelse bör hänskjutas till det nu pågående arbetet med en ny Översiktsplan för Österåker.

För Naturskyddsföreningen i Österåker

Sven Faugert
Ordförande

Naturskyddsföreningen *Österåker*

Kopia för kännedom till:

- Länsstyrelsen i Stockholms län, Miljö- och planeringsavdelningen
- Kommunstyrelsens presidium
- Samhällsbyggnadschef Kent Gullberg
- Stadsarkitekt Lars Barrefelt
- Planarkitekt Daniel Nygårds
- Miljö- och hälsoskyddschef Maria Lindström
- Miljöstrateg Kristina Eriksson
- Miljöplanerare Mårten Pehrsson
- Naturskyddsföreningen i Stockholms län
- Österåkers hembygds- och fornminnesförening
- Österåkers sportfiskeklubb
- Kanalen
- MittI Södra Roslagen